

Hvad udad vindes, må ikke indad tabes

Universitetsloven fra 2003 har været en succes i forhold til at styrke universiteternes relationer til omverdenen. Der er imidlertid markante udfordringer i den indre styring og ledelse på universiteterne. Det gælder den demokratiske kultur og forskningsfriheden. DFIR mener, at en del af løsningen er at styrke universitetsledelsens fokus på medarbejderinddragelse, medbestemmelse, tryghed og forskningsfrihed samt at give universiteterne reel autonomi og mere økonomisk robusthed.

DFIR afslutter den 24. maj, 2023 projektet *Universiteter for fremtiden*, der i lyset af 20-årsjubilæet for universitetsloven fra 2003 har undersøgt, om universiteternes styrings- og finansierungsstruktur er fremtidssikret. Projektet baserer sig på to spørgeskemaundersøgelser blandt alle adjunkter, lektorer og professorer samt institutledere ved de danske universiteter. De nedenstående kvantitative resultater stammer herfra. DFIR har derudover interviewet 21 interessenter, og deres bidrag sammenfattes i en separat samtalebog. Desuden har DFIR diskuteret observationer og delanalyser i en national og international kontekst.

En bredt funderet kultur for vidensudveksling

Universitetsloven fra 2003 var første skridt i en serie af reformer, der har haft til hensigt at åbne universiteterne mod samfundet og sikre større samfundsmæssig værdi. DFIR konkluderer, at universitetsloven og de efterfølgende reformer har været en succes i forhold til etablering af en bredt funderet kultur for vidensudveksling og samarbejde med eksterne aktører. Der er forskelle på tværs af hovedområder, men danske universiteter anno 2023 er orienteret mod samfundets behov.

96%

af forskerne har engageret sig i forskningssamarbejde, rådgivning, efteruddannelsetilbud eller anden formidling de sidste 2 år.

I gennemsnit har en forsker ved et dansk universitet inden for de sidste to år været involveret i fire forskningssamarbejder, seks rådgivnings- eller efteruddannelsesaktiviteter og otte formidlingsaktiviteter. Kun fire pct. af

forskerne har ikke været engageret i nogen form for vidensudveksling eller samarbejde med eksterne inden for de sidste to år.

Der er potentiale for yderligere at styrke universiteternes samarbejde med eksterne aktører, men i fremtiden bør fokus være på at udvikle kvaliteten af samarbejdet frem for på markant mere samarbejde.

Den demokratiske kultur er udfordret

I samme periode som universiteterne har opdyrket stærke relationer til omverdenen, er den indre demokratiske kultur blevet udfordret. Det ses f.eks. i det forhold, at 50 pct. af forskerne frygter, er blevet truet med eller har været udsat for repressalier ved at udtale sig om ledelsens beslutninger. Der er et udbredt ønske blandt forskerne om mere inddragelse især i forhold til beslutninger om forskningsprofil, budget og organisation. DFIR noterer sig, at det gælder på tværs af stillingskategorier og på tværs af hovedområder.

50%

af forskerne frygter, er blevet truet med eller udsat for repressalier ved at udtale sig om ledelsens beslutninger.

Imidlertid er der betydelig variation mellem institutter på de danske universiteter. Der findes flere institutter, hvor det er lykkedes at etablere en sund demokratisk kultur. DFIR vurderer derfor, at mulighederne for god ledelse, herunder medarbejderinddragelse og -medbestemmelse er til stede, men ikke udnyttes i tilstrækkelig grad.

Forskningsfriheden er under pres

Endvidere konkluderer DFIR, at forskningsfriheden er under pres. Det gælder særligt for de 24 pct. af forskerne, der beskæftiger sig med forskningsfagligt kontroversielle emner. For denne gruppe gælder det, at 71 pct. frygter, er blevet truet med eller udsat for repressalier.

Universitetsloven fastslår desuden, at forskerne ikke over længere tid må pålægges opgaver i hele deres arbejdstid, så de reelt begrænses i deres forskningsfrihed.

Det er derfor bekymrende, at omkring 30 pct. af forskerne inden for de sidste to år er blevet pålagt forpligtelser, der begrænser deres forskningstid væsentligt og/eller har brugt mindre end 20 pct. af deres arbejdstid på forskning.

Institutionel autonomi og økonomisk robusthed

Universitetsledelse foregår inden for en ramme, der er defineret af universiteternes samlede styrings- og finansieringsstruktur. Universiteterne har hurtigt skullet tilpasse sig en omskiftelig politisk kontekst med mange reformer, der har trukket betydelige ressourcer fra universiteterne og afledt ledelsens fokus fra kerneopgaverne.

Dertil kommer en finansieringsramme, der begrænser ledelsesrummet. Eksterne bevillinger er forbundet med afledte omkostninger, der hovedsageligt finansieres af basismidlerne til forskning. Samtidig får de 20 pct. mest succesfulde bevillingsmodtagere tildelt 90 pct. af de konkurrenceudsatte eksterne forskningsmidler.

74%

af forskerne har inden for de sidste 2 år modtaget mindre end 50.000 kr. fra universitetet til dækning af forskningsudgifter og er derfor afhængige af eksterne midler.

DFiR noterer sig, at 24 pct. af forskerne inden for de sidste to år hverken har modtaget midler fra universitetet til dækning af forskningsudgifter eller eksterne midler som hovedansøger.

Samtidig bruger knap 40 pct. af forskerne mere end 10 pct. af deres tid på at søge og administrere eksterne midler og yderligere 40 pct. bruger mere end 10 pct. af deres tid på andre administrative opgaver.

Nødvendige ændringer

DFiR vurderer, at man kan løfte universiteternes kvalitet og relevans gennem en styrket demokratisk kultur. Det omfatter bestyrelsens og ledelsens fokus på inddragelse og medbestemmelse, understøttelse af medarbejdernes deltagelse i væsentlige beslutninger og styrkelse af medarbejdernes mandat i ansættelsen af egne ledere. Det bør monitoreres og evalueres gennem universiteternes APV-målinger og rammekontrakter.

DFiR vurderer, at man yderligere kan understøtte muligheden for god ledelse ved at styrke universiteternes autonomi og økonomiske robusthed. Derfor fremsætter DFiR en række anbefalinger med dette for øje såsom

lige økonomiske vilkår, bygningsselveje, længere bevilningshorisonter, belønning af EU-hjemtag, mm.

Anbefalingerne vedrørende økonomisk robusthed bør realiseres gennem nedsættelse af en kommission, der skal udvikle en national forsknings- og innovationsstrategi, herunder forslag til en langsigtet og holdbar finansieringsstruktur for universiteterne, som gør dem mindre sårbare for kortsigtede, politiske hensyn. Kommissionen skal arbejde med henblik på at styrke institutionernes autonomi, sikre lige rammevilkår i universitetssektoren, mindske forskernes tidsforbrug til ansøgningsarbejde og styrke rammerne for sammenhængende karriereveje for den næste generation af forskere.

Skal universitetsloven ændres?

DFiR vurderer ikke, at der er behov for en dybere reform lige nu af styringsstrukturen på universiteterne, herunder en ændring af den enstrengede ledelsesstruktur og universitetsloven. Universiteterne står over for massive udfordringer, der kræver en agil og kompetent ledelse, som finder lokale løsninger i tæt samarbejde med medarbejderne og omverdenen. DFiR vurderer, at en sådan ledelse bedst opnås med en enstrengt ledelsesstruktur, der agerer på baggrund af DFiR's anbefalinger.

Næste skridt

Den 24. maj diskuteres rapporten til konferencen [Udfordringer og visioner for danske universiteter](#), der afholdes i samarbejde med Videnskabernes Selskab. Til dette arrangement vil der også blive præsenteret analyser af Tænketanken DEA og Videnskabernes Selskab.

DFiR ser arrangementet som første skridt i en forhåbentlig grundig offentlig debat om universiteternes udfordringer og deres fremtidige rolle i samfundet. DFiR vil gerne befordre denne debat og stiller i det omfang, det er muligt, baggrundsdata til rådighed for organisationer, der ønsker at arbejde på et generelt niveau. Interesserede er således velkomne til at henvende sig for at diskutere supplerende analyser på baggrund af materialet.

Læs hovedrapporten Universiteter for fremtiden [her](#).

Yderligere oplysninger:

Frede Blaabjerg, Formand for DFiR
Telefon: 21292454
E-mail: fbl@et.aau.dk

Anna Haldrup, Fhv. næstformand (pr. 31/3, 2023), leder af DFiR's projekt om Universiteter for Fremtiden
Telefon: 93 56 56 98
E-mail: anna.haldrup@food.ku.dk